

CSALÁDI KÉP

Szöveg: Zórándy Sára. Fotó: Sipos Dániel

A FŐSZEREPLŐ: Langer Ármin (22)

A HELYSZÍN: egy külső hetedik kerületi, második emeleti, 28 négyzetméteres udvari lakás.

MÜNCHEN: Ármin Armin Langernek született Németországban, ahol az apja közgazdász-ként dolgozott, anyja háztartásbeli volt, és francia-magyar tanári diplomájával olasztanárként is tevékenykedett. Nem disszidáltak, hanem munkát vállaltak. A nyolcvanas évek végén már lehetett. Ármin a Richard Wagner Strasse 13-as szám alatti kórházban született: „Nincs messze Hitler és Lenin egykori albérletétől. Azt a városrészt úgy hívják, hogy Maxvorstad. Ott fekszik a Königsplatz is, ahol a második világ háború előestéjén a nagy könyvégetéseket rendezték, és ott volt a náci párt központja is, a *Braunes Haus*.”

KONYHA: A gangról nyílik. Az ajtóra német zászlót feszítettek, mellette Julia Timosenko választási kampányának a szórólapja díszleg, egy Szent György-poszter társaságában. Ármin: „Imádom az ikonokat!” Ezen kívül még Hanna Arendt-idézet okítja a látogatót, és egy öltönyös punk figura portréja. Ármin: „Német humor. Attól punk, hogy így áll a frufruja...” A berlini Abraham Geiger Kolleg rabbiképzőről, ahova jövő szeptemberbe kezd el járni, is találunk egy felvételt. Látható még a mentők és a tűzoltók rovásírásos száma, valamint egy szakszervezeti konferencia meghívója.

JELRENDSZER: Ármin könnyen ír és olvas rovásírással: „Kiskoromban legalább hat ábécét, jelrendszert tanultam meg. Héberül már akkor tudtam írni, amikor még azt sem tudtam, hogy zsidó vagyok.

COUCHSURFING: Pár éve alakult az interneten egy online közösség, ahol ha elkészíted a saját profilodat, meghívhatsz másokat magadhoz, és te is mehatsz másokhoz, de általában nem ugyanahhoz, akinek te adtál szállást. A rendszert a referenciák teszik biztonságossá. Ármin több éve aktív tagja, külföldön szinte mindig egy másik szörfösnél vendégeskedik. Már vagy harmincan jöttek hozzá a huszonpár négyzetméteres lakásába. A konyhában a polcon több Budapest térképet is tart a szörfös vendégeknek. A rekordot eddig öt fő/éjszaka tartja, aki nem fér el a vendégmatracon vagy a kinyitható kanapén, az a földön alszik.

JÁTEKKATONÁK: Az egyik könyvespolcon játékkatonák lövik egymást. Ármin: „Lövik egymást, de abszolút békések.” Mögöttük Radnóti-versek és egy Palesztinából, Nablusból hozott kampányszórólap biztosítja a háttérret. A Nablusban élő szamaritánus zsidó és arab gyerekek együtt játszanak. Ármin: „Mert ott van egy nagyon intenzív és működő közösség, pedig az Ciszjordánia, és tök jól megvannak egymással.”

A WC-BEN: *Mindannyian különbözőek, mindannyian egyenlők* szórólap készletet filozófiai gondolatokra. Lenin-plakát árválgodik izraeli zászlók társaságában, jobbra tőle egy jobbikos szórólap dokumentálja a mai valóságot, a párt parlamenti képviselőinek fotójával.

ARAB: Ármin egy hónapja tanul arabul egy protestáns lelkészknőnél. Ármin: „Fantasztikus az a csaj!” Már érzi, hogy halad. A fürdőszobában lévő Allah- és Mohamed-kalligráfiát gond nélkül el tudja olvasni, a kalligráfia egy térben található a *Szózattal*, a Tizenkét Ponttal és egy angol szakszervezeti plakáttal egyetemben.

NEVELŐSZÜLŐK: A nappaliban galéria választja el a hálóteret. A falon sok portré: Mijazaki Hajao japán rajzfilmkészítő, Federico García Lorca, Marlene Dietrich, Oscar Wilde, régi bolgár ortodox ikon Jézusról, Jean Paul Sartre, Leni Riefenstahl, Pier Paolo Pasolini, Karinthy Frigyes, aki a szomszéd utcában született, Truman Capote, Misima Jukio japán író és Hannah Arendt. Ármin: „Ők a nevelőszüleim. Riefenstahlon sokan kiakadtak már, hogy hogyan van pofám kitenni a falamra, de szerintem zseniális, rengeteg kiváló náci propagandafilmet készített.” A galériát is transzparenszekkel tacepaozta ki: egy jeruzsálemi arab-zsidó békepárti tüntésen kapta a ‘Zsidók és arabok elutasítják, hogy ellenségek legyenek’ szlogenest. A szélsőbaloldali *Hadas* tüntetése volt. Ármin: „Már hára élveztem!”

RISKA: Már 21 éve Ármin tehene, most is ott található az ágy körül.

VÖRÖS CSILLAG: A polcokon minden megtalálható, a Korántól és a Mormonok Könyvétől kezdve Nietzsche és Lukács Györgyön át Mao Ce-tungig. Szépirodalomból Bertolt Brecht, Slawomir Mrozek és sokan mások. Az ott ékeskedő vörös csillagot az egyik tanítványától kapta a nyelviskolában, ahol németet tanít minden

szinten és hollandot alapszinten. Ármin: „Azt mondta, hogy nagy kommunista vagyok.” Mellette a meleg büszkeség szivárványszínű zászlaja leng.

PAPOSKODÓ: „A húgom nem ‘zsidul’, ahogy apukám sem, én vagyok a családban az egyetlen, aki így tesz. Azt tudni kell, hogy nekem az anyukám nem zsidó, úgyhogy csak apai ágon vagyok az.” De az apja elfogadja, hogy zsidul. Amikor Ármin bejelentette, hogy pár hónapon belül rabbijelölt lesz, nem csináltak ügyet belőle. „Anyukám nem lepődött meg, azt mondta: ‘Mindig is olyan paposkodó voltál.’”

MÜNCHEN–BÉCS–SOPRON–BUDAPEST: Ármin csak egy évig élt Münchenben, utána továbbköltözött a család Bécsbe, ahol két évvel később megszületett Vilja, a húga. Ármin ott kezdte el az általános iskolát, de édesanyjának hiányzott a magyar nyelv és élet, ezért átköltöztek Sopronba, így édesapja tovább dolgozhatott Bécsben. Ármin Magyarországon fejezte be az általánost egy német nemzetiségi iskolában. Ezt követte egy erősen reál-beállítottóságú, Sopronban jónak számító középiskola, a Széchenyi István Gimnázium. Érettségi után Ármin feljött Pestre filozófiát hallgatni az ELTE-re, anyja követte, egy utcával arrébb lakik. Ármin: „Anyám egy éve dolgozik egy multinál, ott építi a rendszert – mármint a kapitalizmust.” A húga is Sopronban járt általánosba, de a gimnit inkább Bécsben folytatta, odaköltözött az apjához, és csak hétfévente jártak át Magyarországra. Végül a szülők el is váltak, az apa és a lánytestvér azóta is Bécsben él.

BUBORÉK: „Én itt nem érzem magam otthon. A ‘haza’ az a nyugat. Nem is gondolkodom ilyenekben, hogy Németország, Belgium meg Üzbegisztán, hanem vannak kulturális közegek, és van egy nyugat-európai közeg. Abban jobban érzem magam, mint itt, de itt is meg lehet teremteni a buborékokat, de sokkal kevesebb emberből állnak, kisebbek. Kint nem is kell buborékot teremteni: egész Berlin egy buborék.” Budapesten több progresszív buborékot teremtett, amit igyekeznek keresztezni egymással: zsidó, meleg, radikál baloldali, zöld. Ármin: „Nyilván Sopronban nem túl sokat tehettem, a gimiből rögtön ki is rúgtak volna.”

TEGYE FEL A KEZÉT, AKI MELEG: A soproni konzervatív gimnázium nem volt kifejezetten melegbarát közeg. Ármin: „Úgy konstruáltam, hogy én vagyok az egyedüli meleg a világon, és annyi, nem érdekelt különösebben. Öngyilkossági hajlamaim és világfájdalmaim sosem voltak emiatt. Ebbe beletörődtem, és ennyi.” Interneten ismerkedett meg egy holland meleg fiúval, így érettségi után kiutazott Hollandiába. A srác elvitte egy melegeknek szóló koncertre, ahol lehetek vagy négyezren. Ármin: „Az énekes azt mondta, hogy aki meleg, az tegye fel a kezét, és mind a négyezren feltették. Sokkhatású volt: életemben először látok melegeket, de akkor egyszerre négyezret!” Tavaly Ármin édesanyjával ment ki a budapesti meleg büszkeség menetire, „de idén nem jött ki büszkélkedni, túl meleg volt, azt mondta – de nem átvitt értelemben, hanem a valóságban.”

ÜGYVÉDEK: Amikor Ármin megszületett, már csak az anyai nagymama élt, Kaposvárott volt ügyvéd. Ármin: „Anyukám családjában csak anyukám nem ügyvéd: a szülei is az voltak, a bátyja is az.”

A FONALAT: Ármin apai nagyszülei holokauszt-túlélők, édesapja, László körülbelül kilencéves korában tudta meg, hogy zsidó. Az ő nagyszülei nem is éltek túl. Ármin: „Ez erősen rányomja a bélyegét a magatartásukra. Meg is értem valamilyen szinten. Ha azért akarták megölni őket, mert zsidók, akkor nem lesznek zsidók. De én most folytatom, felveszem a fonalat, ahol leesett. Eddig a családnak a holokausztól és az antiszemitizmustól való rettegetésen kívül nem sok kötődése volt a zsidósághoz.”

HÉBER NÉV: „Apai nagymamám családja nagyon vallásos, ortodox családnak számított, nem onnan jöttek ki a komcsik elsősorban. Sőt, ki is akadtak rajta, hogy a nagymamám, Rózsa Klára – született Rosenthal Klára, aki egy levita askenázi családból származik, hozzámegy egy szefárd zsidóhoz, Langer Károly, Kalimanos Ben Joszefhez. Klára Auschwitzban meggyilkolt édesapját Rosenthal Ármin Zvi Eliazer Halevinek hívták, Ármin utána kapta a nevét. A héber nevét ő választhatta: „Az Auschwitzban elgázosított nagyszüleim nevéből csináltam saját nevet: Mordechai Zvi Ben Yosef Eszter. Mordechai az Ármin héber megfelelője: azt jelenti ‘harcos’. Zvi pedig Rosenthal Ármin, Joszef az a Langer József, Eszter pedig Darvas Ilona, volt Deutschlander Ilona, Langer József apai nagyapám felesége. Egyik dédmamámnak kimaradt a héber neve, azt már nem akartam felvenni, mert nekem is sok lett volna két női név. A reformzsidóságban, ami a vallásos zsidóság 60%-át teszi ki, elfogadott az apai ágú zsidóság. Ha megnézzük a Bibliát, Mózes felesége sem volt zsidó, Júdának az anyja sem volt zsidó, pedig a ‘zsidó’ név is Júda nevéből származik, szóval az, hogy csak anyai ágon fogadják el a zsidóságot, az csak egy nézőpont a sok közül.”

STÁTUSZ KONFIRMÁCIÓ: Ahhoz, hogy felvegyék a rabbiképzőre, ki kellett mennie Nürnbergbe egy *beit din* elé. Ármin: „Ott meg kellett győzni őket arról, hogy én okos és szép és jószándékú vagyok, de ez csak azért kell, mert a rabbiképzőnek volt már abból baja, hogy egyes reform hitközségek nem szerettek ott felavatott rabbist, aki csak apai ágon volt zsidó, és nem volt meg ez a státusz konfirmáció. Ez az egyes hitközségektől függ. A kontinentális Európában, mint például Németországban vagy Franciaországban – és itt Magyarország kivétel – a reformzsidók hajlamosabbak konzervatívkodni, de ha elmegy Nagy-Britanniába vagy az USA-ba, akkor már ilyet nem látsz.”

SZOMBATBÚCSÚZTATÓ: Ármin szombat reggelente elmegy a zsinagógába, utána vagy ott ebédel, vagy otthon, tanul egy kicsit, aztán elmegy kóruspróbára. A Bálint Házban találkoznak, ők a *Sir Chadav*, az *Új Ének*, túlvannak az első fellépéseken, és hívják őket továbbra is. Szinte minden héten tart otthon szombatbúcsúztató vacsorát: mindenki hoz magával vala-

mit, amit aztán elfogyasztanak a havdala-szer-tartás után. Öt-tíz ember mindig összegyűlik. Ármin: „Összevissza, mindenféle, apáca is járt már nálam, meg erdélyi arab tanár is.” Néha máshol jönnek össze, illetve ha Ármin nem ér rá, elmennek egy másik sráchoz.

KÓSER BOR: Ármin nem eszik disznót és ten-geri herkentyűket, valamint nem keveri a tejest a hússal, de a baromfit nem minősíti húsnak. Ármin: „Ezzel nem vagyok egyedül. Rabbi Aki-va, aki mégiscsak a Talmud egyik legnagyobb kapacitása, is azt mondja, hogy a baromfi nem hús – nem értelmezhető rá a „ne főzd az anyja tejében” szabály. Erre hivatkozva csirkepörköltöt nyugodtan eszem tejföllel, de a marhasült sajttal felállást már mellőzöm – de az amúgy se finom. A másik vesszőparipám a kóser bor, azt elvből száműzöm, mert ugye attól lett kóser a bor, hogy nem nyúlt hozzá nem zsidó. Ez any-nyira gusztustalan és undorító, ettől teljesen ki-vagyok. Jó, tudom, zsidó társaságnak adunk vele munkát, meg hagyomány, meg minden, de... Amúgy nem iszom bort, de ha én tartom az istentiszteletet, és ez egyre gyakrabban fordul elő, akkor direkt kérem, hogy ne kóser bort hozzanak. Pár héttel ezelőtt részt vettem Cseh-országban egy konferencián, ahol a kóser bor-ról tartottak előadást. Az egész 15.000 fős Mi-kulovban egyetlen ortodox zsidó él, a rabbi, a többi pedig csak tingli-tangli módon zsidóskod-ik. Csak a rabbi elég szabálytartó ahhoz, hogy a borral foglalatostkodjék, úgyhogy ő szedi le és préseli a szőlőt, ő tölti át és palackozza a bort, mindent ő csinál. Annyira mókás. Néztük a ké-pek: ‘ahogy a rabbi bort készít’ – mert nincs más, mert nem elég zsidónak lenni, rendes zsi-dónak kell lenni...”

A LIMMUD-KONFERENCIÁN ÖNKÉN- TESKEDVE: Ármin 2010-ben ott ismerkedett meg Kelemen Kata rabbival, akit nagyon szim-patikusnak talált. Elment a Szim Salom egyik sabszérére, aztán egyre gyakrabban fordult meg ott. Már azelőtt figyelte interneten a közösséget, mielőtt 2008-ban Pestre került. Ármin: „Mindig is volt igényem a vallásra. Jóval univerzálisabb vagyok, mint egy átlag zsidó, azzal például, hogy Jézust kivettem a falra. Mint Messiást soha nem fogom tudni elfogadni, bocsi, de mint rabbist abszolút. Buddhával hasonlóképpen va-gyok: nem tudom úgy elfogadni, mint ahogy a

buddhisták, de abszolút relevánsnak tartom. Ha *drosét*, azaz prédikációt tartok istentiszteleten, mindig hivatkozom egy nem zsidó forrásra is. A Koránt szoktam lelkesen idézni, vagy például amikor a Tóra első szakasza volt a heti szakasz, a buddhizmus kezdetéről beszéltem, és arról, hogy Buddhának milyen belső, gyarló problémái akadtak, majd nem ezen bukott meg a filozófiája. Már megvilágosodott, amikor azt gondolta, hogy az embereknek túl vastag por lepi a szemét ahhoz, hogy megértsék a tanításait, hogy csak megutáltatná magát, ezért úgy döntött, inkább otthon ül, és nem terjeszti a tant. Majd más is rájön, ha akar. Aztán lejött Brahma, ő a teremtő a hindu mitológiában, a hinduizmusban, az égből, és így szólt Buddhához: 'Hát légy szíves, ha már rájöttél, akkor terjeszd már. Ha legalább egy ember akad, aki megérti, akkor megérte.'" Ezt azon a *sabriton* mondta, azon a szombat reggeli istentiszteleten, amelynek az estjén előadást tartott a Ciszjordániában tett látogatásáról. Ármin: „Úgy álltam hozzá, hogy lesz legalább egy ember, akinek eltűnik a por a szeméből, és nagyon sokan lettek. Meglepően nyitottak voltak rá. Bár valószínűleg olyan ember nem is jött el, aki támadni akart. Ettől függetlenül nagyon sok emailt kaptam, amelyben megvilágosító élményről számoltak be. Jó volt olvasni. Két további helyre is meghívták az előadást.”

KÁDÁRISTA NOSZTALGIA: Ármin: „Van egy baráti társaság, amely kifogásolja, hogy Magyarországon nincs valódi baloldal, mert aki magát baloldalinak nevezi, az valójában jobboldali liberális. Nem akarunk pártot alapítani, de szeretnénk valami véleményformáló csoportot létrehozni. A magyarországi Munkáspárt és társai nosztalgia-gittegyletek: nekem a baloldal a *Front de Gauche*-t jelenti. Ott van például Jean-Luc Mélenchon. Részt vettem Párizsban május 1-én egy háromezres tüntetésen, fantasztikus élmény. Nekik a kommunizmus azt jelenti, hogy én kipában és palesztin kendővel a nyakamban kézenfogva sétáltam egy török fiúval, akinek a nyakában kurd zászló volt, a mellettünk sétáló barátunkra pedig rá volt írva, hogy *antikapitalista*. Ez a három így együtt jelenti nálunk a kommunizmust, miközben Magyarországon a magukat kommunistának nevező pártok inkább kádárista nosztalgiaclubok csupán. Számomra a kommunizmus internacionalizmust jelent, határnélküliséget, erőszakellenességet.

Erőszak alatt nemcsak azt értem, hogy Tatárszentgyörgyön megölnek két cigányt, hanem a gazdasági, intézményes erőszakot is. Ez alatt értem például azt, hogy Izraelben nincs polgári házasság. A gazdasági erőszaknak egy példája, hogy az IMF több pénzt fizettetett ki Izanddal, mint amennyivel tartozik, de lehet ennél sokkal kisebb példát is mondani, például ha egy pénztáros nem mehet akkor mosdóba, amikor szüksége támad rá. Ezen kívül a kommunizmus a kapitalizmus és a nacionalizmus kritikáját jelent, valamint feminizmust, környezettudatosságot.”

BÉKA TANODA: Két éve, a 2010-es választásokon az akkor 21 éves Ármin fölkérték LMP-és képviselőjelöltnek a nyolcadik kerület egyik választókerületében. Addig ugyanazon a környéken dolgozott egy gyermekjogi alapítványnál, a Gyermekbarát Mozgalomnál, amely egy napköziotthont is fenntartott, elsősorban cigánygyerekek számára. Ármin: „Béka Tanodának hívták. Bezárták, anyagi okok miatt.” Ezzel párhuzamosan a helybeli Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetségénél is tevékenykedett. Ármin: „Akkor még a Humanista Párt tagja voltam, azóta feloszlattuk magunkat, nagyon sokan besegítettünk az LMP-nél.” Rengeteget tanult a jelöltségből, önbizalmat adott. Napi két órát töltött a Kálvária téren, megszólították a helybélieket, kérdeztek. A választásokon 7%-ot ért el.

VILÁGSZELLEM: „Meggyőződésem, hogy ugyanazt az istent szeretem, mint a keresztények józanabbik fele, meg a muszlimok józa-

nabbik fele, meg a hinduk, meg a mindenkinek a józanabbik fele, ami nem egy antropomorf isten, hanem annál jóval csendesebb, az emberekben lévő. Hegel 'világszellemnek' hívja, az én istenem is valami hasonló."

ÖNSZUGGESZTIÓ: „Az ima magunkhoz szól. Ha azért imádkozom, hogy erős legyek egy bizonyos próbatételnél, akkor úgy érzem, ez segít. Például nyáron meghalt két nagyon jó barátom. Akkor a szokásosnál is sűrűbben imádkoztam, és tudom, hogy az segített. De szerintem annak nem lenne értelme, ha a két házzal arrébb lévő kutya gyógyulásáért imádkoznék, legföljebb az én viszonyulásom változna meg a kutya iránt. Az imát valamiféle önszuggesztióknak látom, ami segít. Ugyanakkor istenhez is szól. Az imával elismerjük, hogy van isten..”

CSALÁDFA: Az apja elvitte egy holokauszt-megemlékezésre Kaposvárra, lefele menet megkérdezte Ármintól, hogy ugye tudja, hogy zsidó. Ármin akkor még csak nem is sejtette, hogy a család felét kiirtották. Ármin: „Itt nemcsak négy dédszülőről van szó, hanem az egész rokonságról. Utána sorra jöttek a nevek, hogy kit, hogyan, mikor. Én is elkezdtem kutakodni a Jad Vasem honlapján. Tulajdonképpen a Jad Vasem mártírlistájáról állítottam össze a családfámat.”

GUGLI: Ármin apja, László büszke a fiára, de eleinte féltette, bár elment vele egy-egy nyilván-

nos szereplésére, például amikor egy antifasiszta tüntetésen kipában szónokolt. Ármin: „Ez a Nők Lázadása volt, amikor Varga István azt mondta, hogy a nők szüljenek négy gyereket, és akkor nem lesz családon belüli erőszak. Tök jól sikerült a beszéd, apukám is látta, hogy milyen jól reagál a nem zsidó közönség egy zsidóságról és feminizmusról szóló előadáson, és szerintem ez megnyugtatta kicsit. Amikor az interneten lezsidóznak, mert néha van ilyen, akkor azt nyilván nem küldöm el neki. De van egy olyan érzésem, hogy néha megkeresi a nevemet a guglival. A múltkor megkérdezte: 'Te vagy az a Langer Ármin, aki homokos honlapokra ír cikkeket?' Apukámnak még nem mondtam el, de tudja – azt hiszem. Mindenki tudja, vagyis nem tudom. Anyukámnak tizenkilenc évesen hozakodtam elő a dologgal, amikor már Pesten éltem, és rájöttem, hogy nem én vagyok az egyedüli meleg, és már volt valami támaszom. Neki az volt az első reakciója, hogy minél hamarabb költözzek nyugatra, abszolút elfogadó volt. Apu is jól bírja. Neki ezt még egyenesen nem mondtam, de biztos vagyok benne, hogy tudja.”

GÁRDAVÁLTÁS: Ármin nem tudja még, hogy a német rabbiképző után visszajön-e Magyarországra. Ármin: „Ha egyesülne a Bét Orim és a Szim Salom, és én vagyok ehhez elég népszerű mindkét hitközségben, és az új reformközösség, a Szim Orim megkapná a Rumbachot, nem kérdés, hogy visszajönnék-e. De kevesebb is meg lehet győzni.”

MINDENNAPOK: Programtól függően kel, teát főz, eszik egy lekváros kenyeret, és elindul, vagy a nyelviskolába tanítani, vagy egyetemre, vagy előbb az egyikbe, utána a másikba. Hazamegy, ebédet csinál. Ármin: „Utána jön a komcsulás, buzulás, zsidulás, vagy valami más.” November végén volt a hatodik önálló karikatúra-kiállítása: jó humorú társadalomkritikák, bár ezt a humort nem mindenki díjazza. A hetedik, egyházkritika témájú tárlatára egy állami intézményben került sor, Másnap betiltották állítólagos vallásgyalázó mivolta miatt, pedig előző nap egy református presbiter nyitotta meg.

SZÉP SZÍNES TÁRSASÁG: Ármin szeretne majd házasodni, ahogy gyereket is: „Szeretnék gyerkőcöket felnevelni! Nem most rögtön, még ráérek. Az örökbefogadás tetszik, az egyik legyen fekete, a másik cigány, a harmadik ázsiai:

szép színes társaság! Nincsen szebb egy fekete kisgyereknél! Annyira szeretem, amikor afrikai-magyar vegyes pár sétál az utcán, és van egy ilyen felemás gyerekük: az az ideális!” Árminnak nincs pasitípusa: „Abszolút mindenevő vagyok. Az utolsó randim egy református kántornövevével volt, azelőtt egy hónapig fűztem egy cigány emberjogi aktivista fiút, csak sajnos nem volt még kész egy kapcsolatra.” Előtte bő egy évig egy ukrán iparművésszel járt.

MAI MAGYAR HELYZET: „Elsőre az jut eszembe, hogy most, október 23-án a Millának a tüntetésén egy tíz-húszfős társasággal kimentünk olyan molinókkal, hogy ‘Nem az IMF-re, igen a demokráciára.’ Erre több gyurcsányista

odajött, hogy ha nem akarjuk se Bajnait, se Orbánt, akkor menjünk a Jobbikhoz. Valamint azal, hogy ezzel a transzparencssal nincs helyünk a demokratikus ellenzék palettáján, pedig TGM* a beszédében ugyanazt mondta, mint mi: ‘A szabadság a nemzetközi pénzüzetek megszabályozásával kezdődik.’ Őt megtapsolják, pedig ugyanazt mondja, mint mi a molinókkal, azonban minket meg el akarnak kergetni. A másik, hogy ha nem vagyunk velük, akkor rögtön fasiszták vagyunk. Ez kiábrándít...”

ELÉGEDETTSÉGI INDEX: „Per pillanat kilenc. Majd hogyha lesz párom, akkor leszek tíz.”

* Tamás Gáspár Miklós

Előző (2012/3) számunkban tévedésből rossz *summary*-t közöltünk. Olvasóinktól elnézést kérünk. Íme a helyes változat.

SUMMARY 2012/3

A quarter of a century has gone by since the regime-change in Hungary. As it turns into part of history, this period ever increasingly highlights the preceding historical eras we associate with Horthy and Kádár, separated by totalitarian dictatorships – the age of the Holocaust (the later Horthy era) and late Rákosi regime (the Stalinist era that set the stage for Kádár).

Having failed to confront the sins of these shorter and longer eras, Hungarian society has remained their prisoner. It has used the long awaited freedom of the past quarter century not for building the future but for idle reviews of the past; not for confronting it! It has made efforts to transform deceptive nostalgia into “progressive tradition” that deprive of air and energy the establishment of any history free of fiascoes and false directions, that inevitably lead to a *cul-de-sac* history. Instead of internalizing the Holocaust into its consciousness, into its “culture,” and thereby regaining its health, Hungarian society is simply bored with it; its perpetrators and their victims alike. The Holocaust is considered an obstacle to leading a “normal” life; that is the reason this society remains ill – perhaps forever.

We would like to recover! We want to be healthy – though in a society refusing to face itself this is impossible.

This is the reason that the main theme of our current issue is also the Holocaust, at the time when intellectual life is taken up by discussing the question of which of the bad regimes has been the “more modern” one?

Randolph Braham’s essay, *A post-mortem of the holocaust in Hungary: probing interpretation of the causes*, following countless monographs and articles of its author, throws new light on the nature of the Hungarian holocaust. János Kőbányai’s essay argues that teaching the Holocaust cannot be effective in Hungary if remembrance is not conducted in credible places, that is to say, in the Holocaust’s Hungarian “anterooms”: railway stations and brick factories Mihály Vajda shares his views on much-talked-about the fine arts exhibition *What is Hungarian?* Gábor Andreides, the young researcher, published for the first time in our periodical, compares Italian and German fascisms.

György Kozma examines the phenomenon – mainly in himself – when keeping one’s Jewish past a secret might lead to sympathizing with fascism.

Júlia Vajda’s study, not for the first time, delves into the Holocaust experience’s mental and psychological symptoms. László Bernáth, cultural journalist (in whom I greet my first editor here, in the family of authors of our periodical), tells us about his experiences in Auschwitz, in an imagined dialogue with his father; the son says good bye to his father in Auschwitz after the father had saved the life of his fourteen-year-old son. Ferenc Apró (also making his first appearance with us) introduces us to a hitherto unrevealed milieu: Miklós Radnóti’s circle of Jewish friends in Szeged.

Géza Röhrig has sent us some poems after a long absence. Béla Vihar’s poem from 1956 deals with an Auschwitz story.